

PRAGMALINGIVISTIKADA KOMMUNIKATIV BARYER NAZARIYASI

Gulnoza Xushnazarova

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Katta o'qtuvchisi

Nodira Bobojonova

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

talabasi

[*Nodirabegimbobojonova@gmail.com*](mailto:Nodirabegimbobojonova@gmail.com)

Annotatsiya: Maqolada pragmalingvistika kommunikativ baryerlar tushunchasining o'rganish nazariyasi, tilni va nutqni o'rganishda muhim bo'lgan pragmatik qoidalar tahlil qilingan. Ushbu nazariya til foydalanuvchilari orasidagi kommunikatsiyada o'z o'rnini o'zlashtiradi va tilning kontekstda ishlatilishi bilan bog'liq bo'lgan tilning pragmatik xususiyatlarini o'rganishga asoslanadi.

Abstract: In this article, pragmalinguistics is a theory of learning of the concept of communicative barriers, an analysis of pragmatic rules that are important in the study of language and speech. This theory takes its place in communication between language users and is based on the study of the pragmatic features of language related to the use of language in context.

Kalit so'zlar: pragmalingvistika, kommunikativ baryerlar, tushuncha, til foydalanuvchilari, kommunikatsiya, o'rganish nazariyasi.

Key words: pragmalinguistics, communicative barriers, comprehension, language users, communication, learning theory.

Pragmalingvistika tilning pragmalari va insonlar orasidagi til foydalanishni o'rganuvchi sohadir. Ushbu so'z pragmatika va lingvistika kabi ikki so'zning birikmasidan hosil bo'lgan. Pragmatika tilning amaldagi ishlashini, insonlar o'rtasidagi muloqotni va til foydalanishining kontekstni hisobga oluvchi tomonini o'rganadi.

Pragmalingvistika quyidagilarni o'rganadi:

1. Pragmalingvistika til foydalanilishining kontekstini o'rganadi. Til o'rganuvchilar so'zlashish turlari, gapning maqsadi, tushunchasi, tilning ijtimoiy va madaniy muhitdagi o'rniga e'tibor qiladi. Bu biror so'zning ma'nosi va maqsadi bo'lgan bir kontekstda talqin qilinadigan muhim narsa va bunga alohida e'tibor qaratiladi.

2. Tilning insonlar orasidagi muloqotni qanday ta'sir etishi haqida o'rganuvchi soha bo'lib, tilning ijtimoiy aloqalarini, izoh-javoblarini tahlil qiladi. Bu til foydalanishining o'zgaruvchanligini va muloqotda ishtirok etuvchi shaxslar o'rtasidagi munosabatlarni o'rganishda yordam beradi.

Bu soha tilning amalda qo'llanilishini o'rganib, tildan foydalanish va muloqotda muvaffaqiyatli bo'lishni tashkil etishda yordam beradi. Ushbu tadbir, tilni asoslangan muloqotda to'g'ri fikrlash, muloqotni samarali tarzda olib borishning bir qator asosiy tamoyillarini o'rganuvchi ilmiy sohaga tegishlidir.

Kommunikativ baryerning tushunchasi, insonlar o'rtasidagi til foydalanishini o'z ichiga oladi. Bu til foydalanuvchilari o'rtasidagi muhim til asoslari va qoidalarini o'rganishga yordam beradi. Kommunikativ baryerning tushunchasi. Tilni qo'llashda talab qilingan pragmatik qoidalarni o'rgatadi, masalan, so'zlovchining maqsadini hisobga oladi, kontekstning muhimligini belgilaydi. Pragmalingvistika kommunikativ baryerlar tushunchasining o'rganish nazariyasi, tilning pragmatik xususiyatlarini, misol uchun til foydalanuvchilari orasidagi aloqalar, tilning maqsadi, jihatlarining kimga qaratilganligi va bog'liqligi, so'zlovchining nima haqida gapirayotgani, xabarlar yuritishga qo'yilgan qo'llanmalar va boshqalar bilan bog'liqdirlar. Ushbu nazariya tilning pragmatik qoidalarini aniqlash, tilni kontekstga moslashtirish va tilni qo'llashda muhim bo'lgan til asoslari va qoidalarini tahlil qilishga yordam beradi. Pragmalingvistika kommunikativ baryerlar tushunchasini o'rganish nazariyasi, til o'rgatishning kommunikativ aspektini tahlil qiladi va tilni qo'llashda muhimi bo'lgan pragmatik tushunchalar, odatlar va normativlarni o'rganishga imkon beradi. Ushbu tushunchalar, tilni til foydalanuvchilari orasidagi aloqalar va o'zaro tushuncha olish jarayonida muhim bo'lgan faktorlarni tushunishga yordam beradi.

Kommunikativ baryerlarni bartaraf etish uchun quyidagi vaziyatlar tahlilga tortilib, takliflar ishlab chiqildi:

1. Sodda va oson so'zlarni ishlatish: Soddalashtirilgan oson so'zlar muloqotni osonlashtiradi. So'zlar va ifodalarni aniq va oson tarzda ishlatish, tushunishni oshirishga yordam beradi.
2. Ehtiyojlar va talablar haqida so'zlashish: Muloqotda o'z ehtiyojlar va talablarni aniq va samarali tarzda ifodalash muhimdir. Bunda tarjima qilish, qayta takrorlash va ma'lumotlarni to'g'ri berishga e'tibor berish maqsadga muvofiq.

3. E'tibor bilan tinglash: fikrini eshitish va fikrini qadrlash, muloqotda ehtiyojlarini va talablarni tushunishga yordam beradi. E'tibor bilan tinglash va tushunish samarali muloqot uchun katta ahamiyatga ega bo'ladi.

4. Noverbalidan foydalanish: Noverbal masalan, qo'llanish, yuz ifodalari, mimika va ko'rish mavjud bo'lganda, muloqotni samarali qilish uchun ulardan foydalanish tavsiya etiladi. Muloqotdagi noverbal signal va ishoralar, tushunishning cheklanishini ifodalaydi. Bu esa keng qamrovli muloqotlarni olib borishga yordam beradi.

O'zgarib borayotgan dunyoda pragmatolingvistikada tilning amaliy jihatlarini o'rganishga katta e'tibor berilmoqda. Pragmatolingvistika til foydalanuvchilari o'rtasidagi kommunikatsiyani o'rganishga va tushuntirishga qaratilgan tilning ixtirolarini o'rganishga qaratilgan bir soha sifatida tan olmoqda. Bu sohada kommunikativ baryerlar tushunchasi katta ahamiyatga ega. Kommunikativ baryerlar tushunchasi, tillar orqali ma'naviy aloqalarni tahlil qilish uchun pragmatik aspektlarni o'rganishga qaratilgan konseptual modellardan biridir. Ushbu tushuncha, til foydalanuvchilari o'rtasidagi nutqiy amallarni tushunish, tushuntirish va qo'llab-quvvatlashni tahlil qiladi. Kommunikatsiyada mavjud bo'lgan baryerlar, xususiyatlar, odatlar, axborot berganlik, kommunikatsiya muhiti va boshqalar kabi faktorlar, kommunikativ baryerlar tushunchasining asosiy qismidir. Kommunikativ baryerlar tushunchasining o'rganish nazariyasi, til foydalanuvchilari o'rtasidagi kommunikatsiyani tahlil qilishning asosiy prinsiplarini o'z ichiga oladi. Bu nazariya tilning pragmatik aspektlarini tushunish, o'zgartirish va rivojlantirishga imkon yaratadi. Ushbu nazariya asosida insonlar o'rtasidagi kommunikatsiyani mustahkamlash, nutqiy xatoliklarni yechish va o'z fikrlarini amalga oshirishda muvaffaqiyat qozonishga erishadi. Pragmatolingvistikada kommunikativ baryerlar tushunchasi til foydalanuvchilarining bir-biriga murojaat qilishda xabar o'tkazish va o'rganish jarayonlarini tushunishga oid nazariyadir. Bu tushuncha, til foydalanuvchilari o'rtasidagi muhit, kontekst, qiyinchiliklar va maqsadlar bilan bog'liq bo'lgan yozma va gapirish jarayonlarini o'z ichiga oladi. Kommunikativ baryerlar tushunchasi, biror xabarning o'z ma'nosi, shakli va mavzusi bilan birga, uning qanday maqsadlarga yo'naltirilganligini ham hisobga oladi. Bu tushuncha, tilning faoliyatini o'zgartirishda uning ulushi va talqinlari, muhit va qiyinchiliklarga qarshi keng tushadigan so'zlar, ifodalar, gaplashish usullari va boshqalar kabi asosiy elementlarni o'z ichiga oladi.

Kommunikatsiyaning amalga oshirilishi va uning xususiyatlari, masalan, til foydalanuvchilari, ularning nisbatlari, qo'llaniladigan normativlar va boshqalar kabi elementlar.

1. Maqsad: Xabar beruvchining o'z maqsadlarini erishishga qarab yuborishni istagan narsaga yo'naltirilishi. Uning maqsadi, qo'llanadigan tili, audiens, xabar berishning turini, o'zini ifoda etish usuli va boshqalar kabi faktorlar bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

2. Kontekst: O'zbekcha yoki turli tillarda o'rganishning amalga oshirilishi bo'lgan xabarlar o'zining asosiy ko'rsatkichlarini, masalan, so'zlar, gaplashish usullari, ijobiy va salbiy ifodalar, muhim elementlar va boshqalar bilan birga, o'z muhitida o'zgarishlarni ham o'z ichiga oladi.

Pragmalingvistika, tilning barcha komponentlarini o'rganishda kommunikativ baryerlar tushunchasiga katta e'tibor beradi. Ushbu tushuncha, tilning o'zini va uning foydalanuvchilarini tushunishda muhim ahamiyatga ega.

Til baryerlari insonlar yoki guruhlar tomonidan qo'llaniladigan turli tillar orasidagi farqlardan kelib chiqadi va ularga aloqador kommunikatsiyada to'g'ri yetishishga to'sqinlik yaratadi. Insonlar bir-birining tillarini tushunmasa, bu xabarlar samarali tarzda o'tkazish va qabul qilishda qiyinchiliklarga olib keladi, bu esa tushunmovchiliklarga va kommunikatsiyani buzishga olib keladi.

Til o'rganish yoki aniq va to'g'ri ma'lumot almashishni ta'minlash uchun alternativ kommunikatsiya usullaridan foydalanish kabi maslalardan foydalanish bilan til baryerini bartaraf qilish mumkin.

1. Tarjima xizmatlari: Kasbiy tarjimonlar yoki tarjima dasturlari yozma yoki og'zaki xabarlarini bir tillidan boshqa bir tillarga o'tkazishda yordam berishi mumkin. Bu umumiy barcha tillarni bilmagan insonlar o'rtasidagi samarali kommunikatsiyani ta'minlashda foydalaniladi.

2. Til o'rganish: Insonlar o'zaro muloqotda bo'lgan shaxs yoki guruhning gaplashayotgan tillarini o'rganish orqali kommunikatsiya bo'shlig'ini birlashtirishlari mumkin. Bu tillarni o'rganish kurslariga o'tish, til o'rganish dasturlaridan foydalanishni o'z ichiga olgan tajriba olish orqali amalga oshirilishi mumkin. Ma'lumki tajriba almashish insonlarni rivojlantiradi.

3. Alternativ kommunikatsiya usullari: Tez-tez til o'rganish yoki tarjima xizmatlari amalga oshirish mumkin bo'lmagan holatlarda, alternativ kommunikatsiya usullaridan foydalanish mumkin. Bu tasvirlardan ishoratlardan yoki umumiy til yoki

soddalashtirilgan kommunikatsiya shakli asosida foydalanishni o'z ichiga oladi. Alternativ kommunikatsiya usullari hozirda keng tarqalgan.

4. Texnologiya yordamida kommunikatsiya: Texnologiyadagi rivojlanib borayotgan til baryerlari bo'yicha aloqani ta'minlashga yordam beradigan turli vositalar va platformalar taqdim etadi. Masalan yagona til yoki soddalashtirilgan kommunikatsiyani o'z ichiga olgan tezkor tarjima dasturlar tarjima xususiyatlarga ega bo'lgan videokonferensiyalar yoki avtomatik tarjima imkoniyatiga ega matn asosidagi kommunikatsiya platformalarini o'z ichiga oladi.

Ushbu strategiyalarni amalga oshirish orqali, insonlar va guruhlar xabarlarini aniq va to'g'ri tarzda yetkazib olish, shuningdek, notog'ri tushunishlarni kamaytirish va umumiy kommunikatsiya samaradorligini oshirishlari mumkin. Til baryerini bartaraf qilish uchun bir nechta texnologiyalardan foydalanish mumkin.

Bu texnologiyalar tarjima va kommunikatsiya jarayonlarida qo'llanilishi mumkin:

1. Tarjima dasturlari: Mobil ilovalar yoki internet platformalari orqali tarjima dasturlaridan foydalanish mumkin. Bu dasturlar matn, gapirish, xabarlarini bir tilidan boshqa tilga avtomatik tarjima qilishga imkon beradi. Masalan, Google Translate, Microsoft Translator va boshqalar.

2. Tarjima xususiyatlarga ega kommunikatsiya vositalari: Bu xususiyatga ega bo'lgan videokonferensiya platformalari, qo'llaniladigan telefonlar, tahminan tarjima xususiyatlarini o'z ichiga olgan elektron pochta xizmatlari va boshqalar orqali boshqa tillarni siz biladigan tilga tarjima qilishga imkon beradi.

3. Internet orqali tarjima xizmatlari: Internet orqali xizmat ko'rsatish, tarjima xizmatlarini taqdim etish uchun onlayn platformalar mavjud. Bu platformalar orqali matn, dokumentlar yoki turli mediyalar tarjima qilinadi.

4. Ovozli tarjima: Texnologiyadagi yangiliklar bilan, bir nechta elektron qurilmalar va ilovalar, uyali telefondan smart speakerlarga, elektron tarjimon qurilmalariga qadar, onlayn tarjima qilishga yordam beradi. Bu usul orqali qo'llanuvchilar o'z ovozlarni bir tilidan boshqa tilga tarjima qilishlari mumkin.

Kommunikativ baryerlar tushunchasi pragmatik til o'rganish sohasida keng qo'llanilgan bir tushuncha bo'lib, undan foydalanish uchun bir nechta adabiyotlar mavjud:

1. "Pragmatics" – Stephen C. Levinson: Bu kitob pragmatika sohasida keng qo'llaniladigan asosiy ma'lumotlarni o'z ichiga oladi. Ushbu kitobda kommunikatsiya jarayonlari, pragmatik tilning asosiy qoidalari, gaplashishda kontekst, maqsadlar va

boshqa faktorlarning ahamiyati kabi mavzularni o'rganishga oid nazariy va amaliy bilimlar bor.

2. "Pragmatics and Discourse" - Joan Cutting: Bu kitob pragmatikaga doir muhim malumotlarni o'z ichiga oladi. Ushbu kitobda pragmatika sohasidagi yagona tushuncha bo'lmagan, balki turli tez-tez ishlatiladigan pragmatik tushunchalarning diskurs tahlillari, so'zlashuvda kontekst va maqsadning ahamiyati kabi mavzularni o'rganish imkoniyati beriladi.

Xulosa qilib aytganda pragmalingvistika kommunikativ baryerlar nazariyasi til foydalanuvchilari orasidagi kommunikatsiyani tahlil qilishga yordam beradi.

Ushbu nazariya tilning pragmatik xususiyatlarini tushunish, o'zgartirish va rivojlantirishga imkon beradi va tilni kontekstga moslashtirishga yordam beradi. Bu esa til foydalanuvchilari o'rtasidagi nutqiy amallarni tushunish, tushuntirish va qo'llab-quvvatlashni oshirishga erishishga imkon beradi. Texnologiyalardan foydalanib, til baryerlarini bartaraf qilish, global kommunikatsiyani oshirish va o'zaro aloqani kuchaytirishga imkon beradi. Bu insonlar va guruhlar orasidagi samarali kommunikatsiyani ta'minlashga yordam beradi va turli tillarda so'zlashuvchilar o'rtasidagi munosabatlarni kuchaytiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Yule, G. (1996). Pragmatics. Oxford University.
2. Levinson, S. C. (1983). Pragmatics. Cambridge University.
3. Verschueren, J. (1999). Understanding pragmatics. Oxford University.
4. Mey, J. L. (2001). Pragmatics: An Introduction. Blackwell Publishers.
5. Huang, Y. (2007). Pragmatics. Oxford University.